

פרק ראשון על הזוגיות

סוגיה 3 – זוג משמים?

תלמוד בבלי, מסכת מועד קטן, דף י"ח עמוד ב'

אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובלי: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש.

מן התורה - דכתיב: 'וַיַּעַן לִבָּן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מַה' יֵצֵא הַדִּבָּר' (בראשית כד, נ).
בראשית פרק כד נ"א - הִנֵּה רִבְקָה לִפְנֵיךָ קַח וְלֶךָ וְתָהִי אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'.

מן הנביאים - דכתיב: 'וְאַבְיוֹ וְאַמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מַה' הָיָא' (שופטים יד, ד).
שופטים פרק יד א-ד - וַיֵּרֶד שְׁמִשׁוֹן תְּמַנְתָּה וַיֵּרָא אִשָּׁה בְּתַמְנָתָהּ מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים ... וְאַבְיוֹ וְאַמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מַה' הָיָא כִּי תֵאֵנָה הוּא מִבְּקֵשׁ מִפְּלִשְׁתִּים וּבָעֵת הַהִיא פְּלִשְׁתִּים מְשָׁלִים בְּיִשְׂרָאֵל.

מן הכתובים - דכתיב: 'בֵּית זְהוֹן נִחַלֵּת אֲבוֹת וּמַה' אִשָּׁה מִשְׁכָּלֵת' (משלי יט, ד).

ויקרא רבה (מרגליות), פרשת צו פרשה ח' פסקא א'

"זֶה קָרְבֵּן אֶהְרֹן וּבְנָיו".
ויקרא ו' 12-13 - (וַיִּדְבֹּר ה', אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר). זֶה קָרְבֵּן אֶהְרֹן וּבְנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ [...]

רבי לוי בר חיתא פתח:
את דרשתו על הפסוק מתהילים ע"ה 8

"כִּי-אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יִשְׁפִּיל נֶזֶה יָרִים".

הסיפור על רבי יוסי בן חלפתא והמטרונה (מצויים קרוב לעשרים סיפורים על מפגשים ועל שיחות שקיים עם איזו "מטרונה") מתחלק לשלושה חלקים:

חלק ראשון - הוויכוח בין רבי יוסי לבין המטרונה

מטרונה אחת שאלה את רבי יוסי בר חלפתא, אמרה לו:
אישה רומית בעלת מעמד וחשיבות

לכמה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו?
אמר לה: לששת ימים, כדכתיב: "כִּי-שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ"
(שמות לא, טז).

השאלה הראשונה של המטרונה היא שאלה מקדימה לשאלה הבאה. השקפת היהודים על בריאת העולם הייתה ודאי ידועה לה גם לפני כן, היא מקבלת את תשובתו של רבי יוסי ועוברת מיד לשאלה הבאה.

אמרה לו: מיכן ואילך מה יושב ועושה?

המטרונה מבקשת לדעת מה עושה אלוהים מאז גמר מעשה הבריאה. בשאלתה מציגה המטרונה את השקפתה כי מעשה הבריאה הסתיים, ואין הוא מתחדש בכל יום ויום, ולכן הסתיים תפקידו של הקב"ה ולעולם אין השגחה.

ישנה השקפה שאלוהים הוא טרנסנדנטי, כלומר מחוץ לעולם הזה וללא נגיעה ממשית בו. ולכן אין תפקיד לקב"ה.

אמר לה: יושב ומזווג זיווגים: בתו שלפלוני לפלוני, אשתו שלפלוני לפלוני, ממונו שלפלוני לפלוני.

רבי יוסי בתשובתו טוען כי הקב"ה דואג לכך שיתקיים סדר תקין בעולם ולכן הוא עוסק לא רק בתחום הנישואין אלא גם בתחום הכלכלי.

אמרה לו: כמה עבדים וכמה שפחות יש לי, ולשעה קלה אני מזווגתן.
לדעת המטרונה, פעולות השייכות לתחום שמירת הסדר בעולם נעשות בידי בני אדם, בעלי שררה, ולכן אף היא יכולה בקלות לדאוג לזווג את עבדיה ושפחותיה.

אמר לה: אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני המקום כקריעת ים סוף.
דכתיב: "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בְּיָתָהּ" (תהלים סח, ז).
קריעת ים סוף היא דוגמא לכך שהקב"ה ממשיך לפעול בעולם גם אחרי ששת ימי הבריאה. וכך גם זיווג הזיווגים יש בו משום המשך הבריאה. ההשוואה לקריעת ים סוף מרמזת, כי מעשה הזיווגים דומה למעשה ניסים.

הלך לו רבי יוסי בן חלפותא לביתו.
רבי יוסי מסיים בזה את הוויכוח ועוזב

חלק שני – פעולותיה של המטרונה ותוצאותיהן

מה עשתה?

שלחה והביאה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות,
אמרה להן: פלוני יסב פלניתא ופלנית יסב פלן.
פלוני ייקח/יישא פלונית ופלנית תקח פלוני. - המטרונה סיימה את מלאכת הזיווג בלילה אחד.

מן צפרא אתו לגבה,
בבקר באו אליה

דין פריע ראשיה, דין סמי עייניה, ודין תבירא ידיה, ודין תבירא רגליה.
זה ראשו פצוע וזה חסרה עינו, וזה ידו שבורה וזה רגלו שבורה

דין אמר: לית אנא בעי הדא,
זה אמר: אין אני רוצה את זו

ודא אמרה: לית אנא בעי הדין.
וזו אומרת: אין אני רוצה את זה

שלחה לו.
המטרונה נכשלת, כישלון חרוץ, בניסיונה ומבינה, כי אין הזיווג עניין טכני בלבד. והיא ממהרת לקרוא לרבי יוסי בחזרה

חלק שלישי – השיחה השנייה בין המטרונה לבין רבי יוסי

ואמרה לו: יפה תורתכם, נאה ומשובחת.
המטרונה מודה שרבי יוסי צודק. אין היא מגלה לו כיצד הגיעה לשינוי עמדתה. הקוראים יודעים את אשר רבי יוסי אינו יודע

אמר לה: לא כך אמרתי לך אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני המקום כקריעת ים סוף.

רבי יוסי חוזר ומדגיש את אשר אמר כבר לפני כן. זיווג איש ואישה לנישואין הוא מעשה ידי האל והוא קשה ומעין נס כנס כקריעת ים סוף

מה שבא אחרי הסיפור, זה דרשת פסוק המתאימה לסיפור אך אינה חלק של הסיפור.

דכתיב:

"אַלֶּהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בְּיָתָהּ" (תהלים סח, ז).
האל מזווג את היחידים - האיש והאישה - יחד לבית אחד

מוציא אָסִירִים בְּכּוֹשֵׁרוֹת";

מהו ב"כּוֹשֵׁרוֹת"? - בכי ושירות.

המילה "בכּוֹשֵׁרוֹת", היא מילה יחידאית במקרא, ולכן קשה לפרשה. הדרשן דורש את המילה ע"י חלוקתה לשתי מילים: בכי ושירות

אילו בוכין ואילו משוררים.

מי שלא מרצה מזיווג בוכה ומי שנהנה מזיווג אומר שירה

מה הקדוש ברוך הוא עושה?

מביא על כורחן ומזווג זה לזו.

לפי הדרשה בנישואין יש משהו כפוי "על כורחן" (בלי לשאול את רצונם) של הצדדים. ולכן לא כולם מרוצים והם בוכים.

הטלת האחריות לזיווגים על הקב"ה מלמדת עד כמה ראו חכמים את נושא הנישואין כנושא מורכב, ועד כמה זקוק האדם לחסדי שמים כדי להצליח בהם.

אפשרות אחרת לפרש: הקב"ה אמנם מזווג זיווגים, אבל השקעת האדם בנישואיו, תקבע אם יהיו חייו חיי בכי או שירה.

יחד עם זאת מעוררת השקפה זו שאלה קשה: אם הנישואין הם גזרה מגבוה, ואין לאדם בחירה חופשית בנדון? האם נישואין המסתיימים בכישלון הם עדות לכישלוננו של הקב"ה?

שים לב: הסיפור מסופר בשתי שפות: רובו בעברית ויש חלק בארמית.

תלמוד בבלי, מסכת סוטה, דף ב' עמוד א'

אמר רב שמואל בר רב יצחק: כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי:
אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו,
שנאמר: "כִּי לֹא יָנוּחַ שִׁבְט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצְּדִיקִים" (תהלים קכה)

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר: "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכַוְשָׁרוֹת".

איני?

כן היא? ביטוי פתיחה להוכחה שהדבר שנאמר קודם לכן אינו נכון.

רש"י - איני - מי הוי זיווג לפי רשע וזכות? והא מקודם יצירתם, שאין נודע רשעו וזכותו, מכריזין את זוגו! ואם תאמר: הכל גלוי לפניו - הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, כדאמר במסכת נדה (טז,ב): מלאך הממונה על ההריון נוטל טיפה, ומביאה לפני המקום, ואומר לפניו: טיפה זו מה תהא עליה - גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני, אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה, דאין זה בידי שמים.

והא אמר רב יהודה אמר רב:

ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני!

לא קשיא (אין סתירה בין רבי יוחנן לרב):

הא בזוג ראשון (רב - לפי המזל), הא בזוג שני (רבי יוחנן - לפי מעשיו וקשה לזווגן לפי שאינה בת זוגו).

מתוך בחינת הבגרות – קיץ תשע"ו

סוגיה ד: ויקרא רבה, פרשה ח', פסקה א'

21) מהו ויקרא רבה? (נקודות)

ת) מדרש אגדה על ספר ויקרא.

22) "רבי לוי פתח [...] אף אני יכולה לעשות כן".

בסוגיה שלפניך יש שיחה בין מטרוניתא לבין רבי יוסי בר חלפתא.

2) א. מהי מטרוניתא?

(נקודות)

3) ב. מה הן שתי השאלות ששאלה המטרוניתא את רבי יוסי בר חלפתא?

(נקודות)

ג. 1) מה ענה רבי יוסי בר חלפתא על כל אחת מן השאלות של המטרוניתא?

5) 2) הסבר על איזו מן התשובות ערערה המטרוניתא.

(נקודות)

ת) א. מטרוניתא, היא אישה נוכריה עשירה ומכובדת.

ב. השאלה הראשונה: כמה ימים נדרשו לה' לברוא את העולם?

השאלה השנייה: מה עושה ה' מאז בריאת העולם?

ג. 1) התשובה הראשונה: שישה ימים. (רבי יוסי מצטט פסוק מספר שמות אשר בו הדברים

כתובים במפורש).

התשובה השנייה: "מזווג זיווגים ... ממונו של פלוני לפלוני". רבי יוסי אינו מצמצם את

תשובתו רק לנושא הנישואין, אלא מרחיבה גם לתחום הכלכלי. בעצם הוא רוצה

לומר:

הקב"ה דואג לכך שיתקיים סדר תקין בעולם.
(2) המטרוניתא ערערה על התשובה השנייה – לדעתה התפקיד של האל הסתיים

עם בריאת

העולם.

(המטרוניתא רוצה להציג את השקפה, כי אין השגחה ומנהיג לעולם. מעשה הבריאה

הסתיים, ואין

הוא מתחדש בכל יום ויום - אלוהים הוא טרנסנדנטלי).

(23) "מה עשתה, שלחה והביאה [...] יפה אמרת כל מה שאמת".

א. מה עשתה המטרוניתא כדי להוכיח את טענתה?
(נקודות)

ב. מה גרם למטרוניתא להבין כי שגתה?

(4 נקודות)

ג. מהי המסקנה של המטרוניתא?
(3 נקודות)

ת) א. המטרוניתא, הביאה את אלף עבדיה ושפחותיה וזיווגה ביניהם בלילה אחד.

ב. בבוקר באו אליה כל הזוגות, חבולים והתלוננו על הזיווג.

ג. המטרוניתא הסיקה שקשה לשדך אנשים בצורה מוצלחת, (אין הזיווג עניין טכני גרידא), ומעשה

הזיווג הוא כמו נס. היא הסיקה שהתורה היא אמת (לאל יש תפקיד בעולם גם אחרי שסיים לברוא

אותו).

(24) "אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף".

הסבר את דברי יוסי בר חלפתא.

(3 נקודות)

ת) בעיניך נראתה פעולת השידוכים קלה, אך באמת היא קשה. ההשוואה לקריעת ים סוף מרמזת, כי

מעשה הזיווגים דומה למעשה ניסים. קריעת ים סוף היא דוגמא לכך שהקב"ה ממשיך לפעול

בעולמו

גם אחרי ששת ימי הבריאה.

(וכך גם זיווג הזיווגים יש בו משום המשך הבריאה).

(25) א. הסבר את המדרש על הפסוק "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָהּ מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת" (תהלים 124).

(5 נקודות)

ב. לדעתך, מהו הקשר בין מדרש זה ובין המעשה ברבי יוסי בר חלפתא והמטרוניתא?

(נקודות)

ת) א. הדרשה על ב"כושרות" דורשת את המילה על ידי חלוקתה לשתי מילים: בכי ושירות. מי

שנהנה

בזיווגו אומר שירה ומי שלא בוכה.

ב. לדעתי, הרעיון שבדרשה זו שונה, כנראה, מדבריו של רבי יוסי למטרונה. הדרשה אומרת כי

בנישואין יש משהו כפוי "שלא בטובתן" (בלי לשאול את רצונן) של האנשים, ולכן יש כאלה

שאינם

מרוצים והם בוכים.

דעה אחרת – הקב"ה קובע את הזיווג הנכון, אך האדם בוחר אם להפוך אותו לבכי או שירה. לכן, נישואין שכשלו הם לא טעות של הקב"ה, אלא אי הבנה של האדם מה טוב לו.

26) מיומנות והבנה

[אמר] ריש לקיש [...] אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו, שנאמר: "כִּי לֹא יִנוּחַ שִׁבְט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצְּדִיקִים" (תהלים קכה) [...] והאמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני!". (תלמוד בבלי, סוטה, דף ב', ע"א).

א. מה ההבדל הרעיוני בין הדעה של ריש לקיש ובין הדעה של רב יהודה בשם רב? (3 נקודות)
ב. לדעתך, מהו הקשר בין מדרש זה ובין המעשה ברבי יוסי בר חלפתא והמטרוניתא? (2 נקודות)

ת) א. לפי ריש לקיש, הזיווג נקבע לפי מעשיו של האדם ומי שיש לו אישה רעה – הרי זה בהתאם למעשיו הרעים.

ולפי רב יהודה בשם רב, הזיווג לא נוגע למעשיו אלא נקבע לפני הולדתו של האדם.
ב. דעתו של ריש לקיש מחזקת את דעת רבי יוסי בר חלפתא מכיוון שגם לפי ריש לקיש קשה לזווג, כי צריך להתאים למעשה.

או:
דעתו של רב מחזקת את דעת רבי יוסי בר חלפתא שהרי הקב"ה קובע את זיווגו של האדם קודם בריאת האדם.

<https://agadastories.org.il/node/403>
בת שלמה במגדל

ההשוואה בין סיפור זה לבין קודמו (ויקרא רבה) מלמדת כי בשניהם בולטת הנקודה כי יד ה' מכוונת את הזיווגים ואין בידי אדם למנוע זאת. שלמה המלך נכשל למרות כל עוצמתו כפי שנכשלה המטרונית למרות עושרה. מאידך יש לזכור כי המטרונית אינה יהודיה ואילו בסיפורנו שלמה מלך ישראל מנסה לעמוד כנגד קביעתו של הקב"ה.

אסתר בת-אם

